

דבר העורך

קוראות יקרות וקוראים יקרים,

אני מתכבד להגיש לכם את גיליון 25 של כתב העת **מסגרות מדיה**. לצערי, כמו הגיליונות הקודמים, גם הגיליון הנוכחי נחתם בימים סוערים. מאז 7 באוקטובר 2023 נמצאת ישראל במלחמה בעזה ובצפון, אזרחים - ובהם סטודנטים ואנשי אקדמיה - מגויסים לתקופות ארוכות של שירות מילואים, וטילים מסוגים שונים מתעופפים מצד לצד תוך פגיעה קשה באזרחים. חיי השגרה הפכו להיות קשים מנשוא באזורנו, במיוחד עבור המפונים מבתיהם, הנפגעים ובני משפחותיהם. בעת כתיבת שורות אלו טרם נחתם, למרבה הצער, הסכם הפסקת אש וחילופי שבויים, למרות קיומם של דיונים איך סופיים בנושא ולמרות חיוניותו לשחרור החטופים ולחזרה לשגרה עבור כל הצדדים.

תחת אוירת המלחמה והחירום, אזרחים ואזרחיות רבים, ובתוכם אנשי תקשורת, חווים מתקפה חסרת תקדים על כללי המשחק הדמוקרטיים, על גופי הביקורת ועל חופש הביטוי. סגירת כלי תקשורת, הפוגעת בחופש לקבלת מידע של אזרחי ישראל עצמם, לצד ניסיונות למינויים פוליטיים בגופי תקשורת מרכזיים, ואף פגיעה פיזית קשה בעיתונאים המסקרים בשטח, הופכים לשגרת יום-יום. אל מול כל אלה עדיין מתנהלת מחאה עצומה, בהיקף ובמשך שטרם נראו בארץ. מזה חודשים אזרחיות ואזרחים רבים יוצאים לרחובות, בקריאה לעסקה כוללת שתשיב את כל החטופים והחטופות, להפסקת אש ואף לקיום בחירות כלליות לכנסת. אור קטן ניתן לראות בפעילות ועד העובדים של ערוץ 13, שהוכיח את כוחה של עבודה מאורגנת בתעשיית התקשורת, והצליח להביא לביטול מינוי פוליטי לתפקיד מרכזי בכלי תקשורת.

אלו ימים מוזרים לערוך בהם כתב עת אקדמי, כאשר עצם החיים נמצאים תחת איום, ואווירה של ייאוש שוררת בישראל בכלל ובאקדמיה בפרט. קיים חשש לעתיד חופש הביטוי באקדמיה, הן בשל פעילות המחוקקים והן לנוכח הפרקטיקה בשטח. במקביל, חוקרים וחוקרות ישראלים נתקלים באיומי חרם אקדמי מצד גופים בין-לאומיים, ומתפשטות שמועות על תחילת תהליך של "בריחת מוחות" מצד אנשי אקדמיה העוזבים את ישראל ומוצאים מפלט בארצות אחרות. כל אלה מערערים את הביטחון ביכולת לקיים חיים אקדמיים של מחקר והוראה חופשיים ופוריים. למרות כל זאת, אני מאמין בחשיבותה של המשך העבודה האקדמית החופשית בארץ, ובהתעקשות על פרסומן של תוצאות המחקרים שנערכים בישראל בתחום התקשורת עבור קהל הקוראים הישראלי ובשפה העברית. לשמחתי, חלק מהמחקרים המתפרסמים Online

First זוכים לתהודה נוספת, בכתבות עיתונאיות באתר **העין השביעית** ובחשבונות של כתב העת ברשתות החברתיות, ונעשים זמינים לקהל קוראים שאינו אקדמי בלבד.

גיליון 25 הוא עשיר ומגוון, וכולל מחקרים בתחומי הפערים הדיגיטליים, ניהול קהילות דיגיטליות, תקשורת וחינוך, לצד מחקרים על תוכן טלוויזיוני וקולנועי, מסה על הרדיו בישראל וסקירות ספרים של כותבים וכותבות ישראלים. מאמרו המקורי של לילך גל, ג'ני ברונשטיין וטלי גזית עוסק בתחום מחקר חדש ומפתח - חקר קהילות דיגיטליות בישראל. עם התרחבות התופעה המסקרנת של קהילות אלו, בוחנות החוקרות את המנהלות של קהילות הורים בפייסבוק, אשר מקימות ומובילות מרחבים מקוונים שבהם הורים מקבלים תמיכה והעצמה ויוצרים קשרים קהילתיים מסוג חדש עם הורים אחרים. הבחירה להתמקד בזיהוי המאפיינים הייחודיים של מנהלות קהילות הורים שופכת אור חדש על התופעה של ניהול קהילות דיגיטליות בישראל.

מחקרם של האמה אבו־קשק וליאור סולומוביץ, שהוא תוצר המשך של גיליון הנושא על תקשורת ואי־שוויון בישראל, מתמקד באתגרים העומדים בפני סטודנטיות בדואיות במרחב המקוון. המחקר בוחן את החסמים והאתגרים שאיתם מתמודדות סטודנטיות אלה, ומתמקד באי־שוויון דיגיטלי משני היבטים: פער דיגיטלי בגישה הפיזית לטכנולוגיה, ופער דיגיטלי חברתי, שהוא תוצר של הבדלים תרבותיים, חברתיים ואישיים.

בתחום שונה לגמרי, איתי חרל"פ בוחן את השילוב הייחודי בין נוסטלגיה לסאטירה בתוכנית **היהודים באים**. השימוש הנוסטלגי שעושה התוכנית הסאטירית בתוכן לילדים, אשר ממבט ראשון נראה שיש בו סתירה, מתגלה כביטוי של ביקורת נוקבת כלפי החברה הישראלית בעבר ובהווה. זוהי ביקורת, טוען חרל"פ, אשר מספקת שפה ואופני התייחסות לישראלים אשר מותחים ביקורת על החברה הישראלית, ובו בזמן חשים שייכות לקולקטיב הישראלי, שבאה לידי ביטוי גם בעבר משותף, הכולל צפייה באותן תוכניות בילדות.

שני מאמרים שונים לחלוטין עוסקים באופן ישיר ועקיף בסרטים פורנוגרפיים. רוז יוסף דן בתפקיד שמגלמת החוויה הרגשית של בושא בסרטו התיעודי של הבמאי הישראלי תומר היימן **יונתן אגסי הציל את חיי**, העוסק בכוכב פורנו הומואי ישראלי בין־לאומי. יוסף טוען כי באמצעות הדגשת הבושה כאלמנט מכונן בזהות הקווירית של יונתן אגסי, הסרט חותר תחת הדימוי ה"היפר־גברי הישראלי והמיליטריסטי של פרסונת הכוכבות שלו. לדבריו, הבושה בסרט משמשת אתר של סולידריות בין אגסי להיימן, אשר מתנגדים לפוליטיקה ההומואית הישראלית הדומיננטית, ומסרבים לאמץ את

זהות המינית והזהות הלאומית שדורשת הלוגיקה ההומונורמטיבית וההומולאומית של הפוליטיקה המינית של "גאוה".

המאמר של יערה גיל גלזר וסול מאיר עוסק בניתוח תוכן של הסרט **החתונה**, השייך לסוגת הפורנוגרפיה הפמיניסטית, אשר שואפת לקדם אידאולוגיה מוסרית, לא סקסיסטית ולא נצלנית. מהניתוח עולות ארבע תמות, המשקפות מיניות נשית יוזמת ובטוחה; מגוון מבחינת מראה, מוצא אתני, גיל וזהות מינית/מגדרית; אינטראקציות מיניות הדדיות והסכמה; וכן יצירתיות ומשחקיות מינית נשית. מתוך התפיסה שפורנו הוא סוג של חינוך בלתי פורמלי באמצעות בידור, מצביע המחקר גם על המתח המתמיד בין סצנות חתרניות מתקנות, היבטים המזכירים פורנו מיינסטרימי, וביטויים של דידיקטיות חסרת אותנטיות.

המסה של דויד פרץ ומוטי גיגי, שגם היא פרי הדיון שביקש להעלות גיליון הנושא על תקשורת ואי/שוויון בישראל, מתמקדת בתפקיד התרבותי הייחודי שמילא יוסף בן ישראל, ששימש ראש המדור לפולקלור ומוזיקה מזרחית בקול ישראל במשך ארבעה עשורים. לטענת הכותבים, בן ישראל היה מצד אחד סוכן שינוי וקטליזטור למהפכה, ומצד שני גורם מעכב לפריצת "מוזיקת הקסטות". יחסו למוזיקה של יהודי ארצות האסלאם היה דואלי, וכלל הפרדה בין תרבות מוזיקלית עממית ו"זולה", שהודרה מהרדיו, ובין מוזיקה מזרחית בעלת סממנים של מוזיקה קלאסית קונצרטנטית, שזכתה לתמיכתו.

מדור סקירות הספרים בגיליון הנוכחי כולל שמונה סקירות העוסקות בשבעה ספרים חדשים, שהתפרסמו בתחומי חקר התקשורת במובנה הרחב בעת האחרונה. זהו יבול מרשים מאוד של חוקרות וחוקרים ישראלים, אשר מפרסמים במגוון תחומים ונושאים בעברית ובאנגלית. ספרו של אזי לב־און, זוכה פרס הספר המצטיין בכנס האגודה הישראלית לתקשורת לשנת 2024, מציע נקודת מבט אקדמית ייחודית וחשובה על תפקידן של הרשתות החברתיות כפלטפורמה לאקטיביזם חברתי־משפטי שעשוי, במצבים מסוימים, להשלים את פועלה של המערכת הפלילית המדינתית ולהשפיע עליה. הספר שערכו יואל כהן ופול סוקאפ מבקש לארגן ולסכם את הקורפוס המחקרי בנושא דת ותקשורת. ספרן של שלומית אהרוני ליר וליאת איילון מתמקד בגילנות כלפי יוצרי קולנוע. הוא עוסק בהזדקנותם של במאים מובילים בקולנוע הישראלי, על האתגרים שהם מתמודדים עימם והשינוי ביחס כלפיהם מצד יוצרים אחרים, מבקרים וקרנות. בנושא אחר לחלוטין, טלי פרידמן ושמואל ליימן־ווילציג עוסקים בשאלות לגבי היקף חופש הביטוי של רבני הציונות הדתית, תוך פריסת המאבק על זהותה של מדינת ישראל, בין הקוטב היהודי לקוטב הדמוקרטי, בין הלכה למשפט, בין האזרחות

הישראלית לשייכות הלאומית והדתית. שרון ידן בוחנת בספרה דרכים להתמודדות עם הגורמים התורמים להאצת משבר האקלים הגלובלי, ובראשם התעשיות המזהמות, באמצעות ביוש (Shaming) - כלומר פרסום מידע שיש בו כדי להביך את אותם גורמים, החרדים לתדמיתם הציבורית וחוששים מפני ההשלכות הכלכליות והפוליטיות שעלולות להתלוות לפגיעה בתדמית זו. הספר בעריכת עמית קמה וסלביה פוגל-ביזאוי מבקש לחשוף את המורכבות של חיי להט"ב בקיבוצים בתקופות שונות, כביטוי להתפתחויות חברתיות, פסיכולוגיות ותרבותיות בישראל. אסופת המאמרים מציעה התבוננות אינטלקטואלית בחוויותיהם של להט"ב, וכוללת דיון גם במרחבים מקוונים. ואחרון חביב, ספרו של דוד לויין עוסק במגע של בני אדם עם אמצעי תקשורת, במובן מוחשי ולא מטפורי. הספר מציע ניתוח תרבותי, היסטורי ותקשורתי למופע העכשווי של מסכי המגע והאחיזה הפיזית שלנו בהם.

כתיבת סקירה של ספר היא תמיד אתגר גדול, הדורש עבודה והשקעה רבות, ואינו זוכה להכרה מספקת. אני מבקש להודות בשם המחברים והמחברות של הספרים, ובשם קהילת המחקר כולה, לכל הכותבים והכותבות שקראו את הספרים ביסודיות וכתבו סקירות מעמיקות, אשר מאפשרות לנו להיחשף לעשייה אקדמית ומחקרית חשובה.

תודה עצומה כמובן גם לשופטים ולשופטות שכתבו חוות דעת מפורטות ומעשירות על המאמרים, והתעקשו על איכותם האקדמית. ללא תהליך השיפוט היסודי שלהם, לא היה כתב העת מצליח לעמוד במשימתו האקדמית והחברתית. תודה וברכות לכל הכותבות והכותבים על הבחירה לפרסם בכתב העת שלנו - בחירה שאינה מובנת מאליה כלל אל מול מנגנון אקדמי המעודד פרסומים באנגלית ופוגע במוטיבציה של חוקרים וחוקרות לפרסם בשפה העברית.

תודות אישית לחברי וחברות המערכת ולצוות כתב העת: תודה לד"ר סיגל ברק-ברנדס על העריכה החרוצה של מדור סקירות הספרים, אשר עמלה רבות כדי לחבר בין הספרים לסוקרים המתאימים; לד"ר האמה אבו-קשק ולמתרגם עלאא שלבייה על הסיוע בתרגום התקצירים לערבית; לד"ר עומר קינן ולסטודנטים ולסטודנטיות במסלול תקשורת שיווקית במכללת ספיר, על ניהול החשבונות של כתב העת ברשתות החברתיות. תודה מיוחדת למעצב נדב אטיאס, המפתיע פעם אחר פעם בעיצובים חדשניים ומדויקים של שערי הגליונות. תודה מקרב לב לעורכת הלשון היסודית והמקצועית חבצלת שפירא, ולמעמדת עינת פרלמן רוגל, אשר עושות עבודה מצוינת בשירות כתב העת. תודה לגיא נקש על התמיכה הטכנולוגית בממשקי האתר שלנו. תודה מיוחדת לוועד האגודה הישראלית לתקשורת ולמכללה האקדמית ספיר על

התמיכה והסיוע בניהול כתב העת. כולי תקווה כי הגיליון החדש ישרת היטב את קהילת המחקר וההוראה של התקשורת בישראל, וכי נדע ימים טובים יותר בקרוב, עוד לפני פרסום הגיליון הבא, בנושא "תקשורת: דמוקרטיה, מחאה, מלחמה".

ד"ר יובל גוז'נסקי